

ПОГЛЕД КЪМ РАННАТА ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРСКОТО МОРСКО ОБРАЗОВАНИЕ ПОСРЕДСТВОМ НЕЙНОТО ДОКУМЕНТАЛНО НАСЛЕДСТВО

Кожухаров, А., 2021. *Личните академични документи на българската морска образователна система (1892 – 1946)*. Варна: Издателство ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“, 2021, 204 стр.

Иван Русев

Икономически университет – Варна

Сред специалистите капитан първи ранг доцент Асен Кожухаров е добре известен като изследовател в областта на военноморската история и историята на образованието. Той е доктор на науките по военна история, автор на две монографии и на над седемдесет научни статии в тази област, преподавател със стаж във Висшето военноморско училище „Никола Йонков Вапцаров“ във Варна – т.е. учен с вече достатъчно богат опит в проучването на българската военноморска проблематика, който опит му дава увереност да се насочва към нови, непознати, все по-трудни за изследване теми в проблематиката.

Именно на такава тема е посветена и последната му монография – личните академични документи на българската морска образователна система в началния период на съществуването на морското образование в България, времето от последните две десетилетия на XIX в. до средата

на 40-те години на XX в., т.нар. „дорепубликански период“ на Третата българска държава. Нека да припомним, че това е периодът на изграждането и институционализирането на модерното българско образование въобще, на неговото профилиране и специализиране – процес, който довежда и до появата на българското морско образование, чието развитие, от своя страна, е белязано от подема, но и от кризите, през които преминава историята на Българското княжество/царство, респективно – от трудния ход на българската военна история на прага на деветнадесетото и двадесетото столетие. Всъщност специфичната изследователска задача, към която се насочва авторът на монографията – издирването, изследването и привличането като исторически извори на издаваните в ново и най-ново време официални документи (свидетелства), удостоверяващи завършено средно или висше образование – е неразработена не само в българската хуманитаристика, а и въобще, което е достатъчно основание да посрещнем с особено завишен интерес книгата на Кожухаров. Тази изследователска област, която вероятно може да бъде определена като вид помощна историческа дисциплина, дори все още няма собствено наименование (авторът предлага да я определим като „атестатика“ или „атестатология“ – стр. 7), което е основание да дадем висока оценка на новаторския подход, проявен в изданието.

За да допълни и надгради вече наличните изследвания върху историята на българското морско образование, а и за да отрази възможно най-адекватно хронологията на емпиричния материал, върху чието изследване е базирано, основното изложение на монографията е структурирано в три глави, които последователно представят и анализират съответно: свидетелствата и атестатите на Морското училище (1892 – 1946), след 1904 г. свързани със средното образование; свидетелствата, атестатите и дипломите на висшето военноморско образование в България (с цел да се „спечели“ по-широкият читател, съвсем удачна е идеята да бъдат представени обстоятелствата, при които възниква българското специално военноморско и морско образование); свидетелствата за придобитата квалификация (1900 – 1946), издавани от Морската военна част и от Практическото рибарско училище.

Скрупулوزно и педантично (отбелязвам го в най-добрия смисъл на двете думи), Асен Кожухаров извършва своето изследване в продължение на почти десетилетие и половина по данни от фондовете на осемнадесет институционални архива и няколко частни (семейни) сбирки. Сред ползваните архиви личат някои от най-големите у нас (Централен държавен архив, Държавен военноисторически архив – Велико Търново, Военноморски музей – Варна), дирекциите на „Държавен архив“ на 13 от областните центрове в страната (Варна, Пловдив, Русе и др.), музейни

фондове. Издирените общо 164 лични академични документа (в оригинали, копия и заверени преписи), повечето от които за първи път се въвеждат в научна употреба именно с настоящата монография, са обособени в 45 емисии, от които 6 са за висше образование. В детайли е анализирано тяхното съдържание – посочените в документите изучавани дисциплини (общообразователни, технически, специални) и промяната на учебните планове във времето, хорариум на дисциплините, система за оценяване, преподаватели, оформление. По-лесното възприемане на „тежката“ фактологична информация е постигнато чрез включването в изложението на множество таблици, а с „линия на времето“ нагледно е показана хронологията на отделните емисии. Проследени са факторите, способствали за изменението на външния вид и съдържанието на този вид документи, приемствеността между различните емисии свидетелства/атестати и ценността им като извор на историческата наука. Интересно звучи авторовата констатация, че като критерий за качеството на администриране в Морската учебна част, личните академични документи подсказват „най-голяма висота“ в тази сфера около края на Първата световна война (стр. 153). Дали това не е още един белег на вече отминаващия подем в следосвободенската българска история, в частност – „видим знак“ на нивото, до което достига българското морско образование?

В книгата е направен подробен анализ на причините, поради които твърде малко са оцелелите и достигнали до днес оригинали на този вид исторически свидетелства. Уви, и тук не можем да подминем тъжната констатация за слабата историческа култура на българина, за унищожаването на ценни исторически извори, третиращи като „стара хартия“ (стр. 153). Добре е, че публикации като настоящата идват, за да компенсират, доколкото е възможно, този пропуск в нашата родна историческа култура.

Няма съмнение, монографията на Асен Кожухаров „възкресява за живот“ ценни паметници на българската образователна система, на българското историческо наследство. Постига го както със своето аналитично изложение, постига го доста професионално и със своята каталожна част (стр. 157 – 195). В нея са включени 38 цветни илюстрации на свидетелства, атестати и дипломи от различните емисии на лични академични документи на българското морско образование, публикувани в много добро полиграфично качество и придружени с подробни пояснителни текстове. Каталогната част, изготвена по най-добрите модели в българското книгоиздаване в последно време, придава висока стойност на монографията.

В този си вид и обем книгата на Асен Кожухаров е не само сериозно научно изследване, но и справочен албум, който ще привлича интереса на немалък кръг специалисти изследователи на образованието, историци

и военни историци, любители на старината и колекционери, дори любознателни читатели в най-широкия смисъл на думата, убеден съм в това.

**A LOOK AT THE EARLY HISTORY OF BULGARIAN
MARITIME EDUCATION THROUGH ITS DOCUMENTARY
HERITAGE**

Kozhuharov, A. 2021. *The Bulgarian Maritime Education System Personal Identification Academic Papers (1892 – 1946)*. Varna: Nicola Vaptsarov Naval Academy Publishing House, pp. 204.

✉ **Prof. Ivan Roussev, DSc.**

Web of Science ResearcherID: AAN-4300-2020

<https://publons.com/researcher/3613237/ivan-roussev/>

<https://orcid.org/0000-0002-7143-7651>

Department of Management

University of Economics – Varna

77, Kniaz Boris I Blvd.

9002 Varna, Bulgaria

E-mail: ivroussev@ue-varna.bg